

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduse ja kunstide valdkond

Kultuuriteaduste instituut

Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Maarja Lünekund

JUHAN VIIDINGU LUULE VIISISTAMINE

Bakalaureusetöö

Juhendaja prof. Arne Merilai

Tartu 2023

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Juhan Viidingu musikaalsus.....	5
2. Juhan Viiding ja Amor Trio	8
2.1 Amor Trio kaverite ja originaallugude võrdlus	10
2.1.1 „Marta“	11
2.1.2 „Sa sobid mulle väga“	12
2.1.3 „Ainult sümpaatiat“	14
3. Juhan Viiding ja Olav Ehala	16
3.1 „Kodulaul“	18
3.2 „Päikeseratas“	18
3.3 „Rahalaul“	19
4. Juhan Viiding ja Ruja.....	20
4.1 „Rukkilõikus“	21
4.2 „Parandamatu“	22
4.3 „Üle müüri“	24
Kokkuvõte	26
Viited	28
Kasutatud kirjandus	28
Analüüsitud tekstid	30
Summary.....	31
Lisad.....	33

Sissejuhatus

Minu bakalaureusetöö teemaks on Juhan Viidingu luuletekstide viisistamine. Kirjandus ja muusika on minu kaks suurt kirge ning nende ühendamine on mind alati huvitanud. Juhan Viiding on autor, kelle loomingut on kasutatud nii filmi-, teatri- kui ka levimuusikas. Minul kui luulehuvilisel ja kirjandustudengil, oli väga huvitav uurida tema loomingu põhjal kirjutatud laule.

Esiteks annan üldise kirjeldava ülevaate muusikast, kuhu on kaasatud Viidingu luule. Teiseks soovin välja selgitada, kas esineb rohkem laule, kus Viiding on juba olemasolevale muusikale ehk meloodiatele sõnad teinud, või laule, kus heliloojad (laulukirjutajad) on tema tekste tagantjärele viisistanud. Loodetavasti on sellest tööst kasu Viidingu uurijatele ja ka teistele kirjandushuvilistele. Arvan, et kirjeldus tema musikaalsest loomingust võib osutuda kasulikuks, kuna see annab hea ülevaate Viidingust kui olulisest eesti luuletajast, kelle tekste on palju viisistatud.

Juhan Viiding on luuletaja, keda eesti kirjandusloos pidevalt ja põhjalikult käsitletakse. Tema tekstid ei ole veel tänapäevalgi vajunud unustuste hõlma. Küll aga ei tea paljud inimesed, et nii mõnigi koorilaul või popmuusikalugu on loodud just Viidingu sõnadele. Viidingu luulet võib kohata levimuusikas päris tihti, kuid ei tohiks unustada ka tema panust filmi- ja teatrimuusikasse. Siiani ei ole ma leidnud ühtegi tervikkäsitlust Viidingu tekstide kasutamisest muusikas, oma tööga sooviksin ma seda huvilistele pakkuda. Eestis on väga palju luuletajaid, kelle loomingut tihtipeale muusikas kasutatakse, seepärast usun, et sellise valdkonna uurimine on tähtis.

Töö, mis inspireeris mind seda teemat uurima oli Maarja Vaikmaa bakalaureusetöö „Hando Runneli luuletekstide esitamine Eesti kultuuriruumis“ (2013). See pani mind mõtlema, et asjakohane on käsitleda veel mõnda autorit, kes on kirjutanud nii-öelda lauldavat luulet. Uuringuid Viidingu luule muusikaalastest töötlustest on vähe, kuid siinkohal on paslik mõni ka ära mainida. Kultuuriajakirjas Muusa on avaldatud artikkel Viidingu ansamblist Amor Trio (Terje Metsavase, „Amor Trio jälgedes. 30 aastat tagasi tegutsenud ansamblist“. Muusa, nr. 1). Veel on ilmunud ülevaateid ja arvustusi Viidingu muusikat kokku võtvate heliplaadikogumike kohta, nt Jürgen Rooste 2004. aastal ajakirjas Sirp avaldatud artikkel „Teeb nalja nii, et jube hakkab“ räägib CD-plaadist „Juhan“.

Ma soovin oma uurimistööga leida vastused järgmistele küsimustele:

1) Mis žanris ja stiilis muusikat on Viidingu sõnadele kirjutatud?

2) Milles peitub Viidingu luuletekstide fenomen ning miks on teda nii palju viisistatud? Milles seisneb Viidingu luule muusikalisus (meloodilisus, rütmilisus, riimilisus, sõnavoolavus jms)?

Töö teoreetiline osa põhineb artiklidel, mille teemaks on Viidingu muusika või nii-öelda lauldav luule. Kasutasin ka kirjandust, milles on käsitletud Juhan Viidingut erinevatest aspektidest, näiteks Marin Laagi ja Aare Pilve koostatud kogumik “Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi”. Kasutasin veel Viidingu loomingu senist retseptiooni (arvustusi jm). Oma töös ei hakanud ma päris musikaalsetesse peensustesse laskuma, ehk noodikirja uurimiseni välja ei läinud, eelkõige lähenesin teemale kirjanduslikust vaatepunktist.

Minu bakalaureusetöö koosneb teoreetilisest ja uurimuslikust osast. Teoreetilises osas keskendusin artiklitele, mis käsitlevad Viidingu muusikat, ja ka materjalile, mis räägib nii-öelda lauldavast luulest või kirjanduse ning muusika suhetest üldisemalt. Töö teoreetiline osa on pigem üldistav ja ülevaatlik. Uurimuslikus osas teostasin laulutekstidele poeetilise analüüsi viisistamise ja lauldavuse aspektist, et välja tuua luule rütmilisus ning instrumentatsioon ehk kõlapilt. Töö esimene sissejuhatav peatükk annab ülevaate Juhan Viidingu musikaalsusest, täpsemalt on see kirjeldav ülevaade Viidingu kokkupuutest muusikaga. Töö teine peatükk keskendub Juhan Viidingu ja ansambli Amor Trio loomingule, esmalt antakse ülevaade ansambli tegevusest ja seejärel võrdlev analüüs originaallugude ja kaverite vahel. Töö kolmanda peatüki algus heidab pilgu Eesti luulele muusikas, mis on muuhulgas sissejuhatav Juhan Viidingu ja Olav Ehala omavahelisse koostöösse. Suuremas osas keskendubki kolmas peatükk Viidingu ja Ehala ühisele loomingule, kõigepealt väike ülevaade loomeprotsessist ja seejärel laulude analüüs. Neljas peatükk koosneb Juhan Viidingu ja Ruja loomingulise koostöö ülevaatest ning laulude analüüsist. Analüüsi jälgimise lihtsustamiseks on kõik tekstid lisatud uurimustöö lissasse.

1. Juhan Viidingu musikaalsus

Juhan Viiding on mees, kes ilmselt ei vaja tutvustamist. Laiemale avalikkusele tuntud kui näitleja ja luuletaja, tegeles Viiding oma lühikeseks jäänud elu jooksul ka muusikaga. Laulmine ja laulutekstide kirjutamine oli üks tema kirgedest, mis jõudis teatrirahva ette ansambel Amor Trio sünniga 1972. aastal. Amor Trio tähelend ei kestnud küll kaua, kuid sellegi poolest sai ansambli laulukestest aimu Viidingu muusikalisest andest ja artistlikkusest.

Amor Trio repertuaariks olid enamasti ennesõjaaegsed estraadilaulud, mingil määral võib ka Jüri Üdi luuletustest välja lugeda minevikuigatsust. Igatsus 1920. aastate vaimu, kultuuri, salongide ja muu säärase vastu. Eelkõige igatses Üdi 20-ndate dekadentsi, suurt nõrkust tundis ta saksa kabareekultuuri vastu. Pealtnäha ta igatseb seda aega, kuid samas suhtub sellesse Üdile omase kerge irooniaga. Jüri Üdi kahetine suhtumine kodanlusse peegeldub kõige paremini Amor Trio repertuaaris ja tema hilisemates lavakavades. Hoolimata viisakatest žestidest ja eetilisest üldpildist olid need laulud siiski paroodilise alatooniga. Amor Trio kutsus Eestis esile ulatusliku retrolaine, inimesed suunasid üha enam tähelepanu ennesõjaaegse muusika poole. (Sang 2010: 47-48)

Umbes samal ajal hakkas Viiding ka Jüri Üdi nime all luuletusi avaldama. Andres Langemetsa sõnul järgnesid nemad Üdiga Rummo, Kaplinski ja Runneli suurele läbimurdele. Pärast uuendusi luules 1960. aastatel, mil pälvis menu vabavärss, oli 70-ndateks aastateks päralt jõudnud nii-öelda vabavärsitüdimus. Jüri Üdi hakkas seepeale paroodiliselt kasutama riimilis-rütmilist salmiluulet, mis parodeeris Felix Kottat, Manivald Kesamaad, Ralf Parvet ja teisi, kes tol ajal hooga kirjutasid stalinlike nelikuid. (Langemets 2010: 77) Teatud määral parodeeris Üdi võib-olla ka oma isa Paul Viidingut.

Edaspidi jätkus Juhan Viidingu muusikaline teekond mitte kaverite vaid juba originaalsete laulude sõnade loomisega. Tegelikult kirjutas Viiding lisaks sõnadele mitmetele lauludele ka ise viisi ja esitas neid kitarril vanade šlaagrite näol, kuid sellised lood said plaadile alles pärast tema elu lõppu. Jüri Üdi luulet kasutasid oma muusika jaoks ansamblid aga juba tema eluajal, nendest ilmselt tuntuim oli ansambel Rujale. Muusikalisel tasandil hakati Jüri Üdi tekste väga hindama, muusikud leidsid tema tekstideni tee tahtes eristuda massist ja katsetada midagi muud. Või hoopiski tahtsid nad kuulajateni tuua midagi sügavat ja ridade vahele peidetut. Üldse kasutati Üdi luulet väga palju just 70-ndate rokkmuusikas, sellest pajatab lähemalt Andres Oja teos „Tsepeliini triumf. Eesti rock 1970. aastatel”. Lisaks Rujale kasutasid oma loomingus Üdi luuletusi sellised rokkansamblid nagu

Ornament, Suuk, Mess, Noor Eesti, Meie jpt. Enamik neist bändidest on vähetuntud, kuid sellegi poolest on neil kindel koht meie kultuuriloos, sest oma tegevusega toetasid nad rahvusliku rokkmuusika sündi. Võib öelda, et oma tekstide kaasabil oli ka Viidingul selles suursündmuses oma osa.

Oma ameti poolest oli Juhan Viiding siiski seotud kõige rohkem teatriga ja nii leidis tema musikaalne andekus ka teatris oma väljundi. Juhan Viidingu sõnadele loodud muusikat on kasutatud sellises lavastuses nagu „Buratino”, mis esietendus 1978. aastal (Tallinna Linnateater). Viidingu musikaalsus sai väljundi ka filmimuusikas. Tema laulutekste on kasutatud sellistes filmides nagu „Nukitsamees” (1981) ja „Maaletulek” (1972) (Laak, Pilv 2010: 190). Filmimaailma vastu tekkis Viidingul suurem huvi ja nii lõi ta stsenaariumid filmidele „Suflöör” (1993), „Nipernaadi” (1983), „Metsluiged” (1987) ja „Veealused” (1973) (Samas). See, et Viiding sidus ennast filmide kujul järjekordse kunstivormiga, kinnitab ainult teda tundnud inimeste öeldut, et ta oli sündinud artistiks. Tal oli olemas loomulik sära, kooliajal pandi teda tihtipeale aktustel luuletusi lugema, külalisi tervitama ja muud taolist tegema (Ruutsoo 2010: 102). Talle meeldis esineda ja ta nautis tähelepanu, kuid ta ei teinud seda kunagi ilma suurema tagamõtteta ning ettevalmistuseta. Elo Viiding on isa Juhani kohta kirjutanud järgnevat:

Juhan Viiding oli äärmuseni tundlik, isegi hullumeelsuseni pedantlik nende kontekstide suhtes, kuhu tema read, tõe- või meeleavaldused paigutusid või paigutati. Esinemisettepanekute puhul võttis ta alati kolm päeva mõtlemisaega, ja kui aega oli vähe, siis vähemalt kolm tundi, ning kaalus hoolikalt läbi oma moraalse ja emotsionaalse panuse, oma tõelise panuse sellesse esinemisse ning selle võimalikud tagajärjed. Juhan Viidingu enda sõnadega: “Olla muust ilmast äraminekuni teadlik”. (Viiding 2010: 19)

Juhan Viidingu professionaalsed lindistused avaldati viiest CD-plaadist koosneva kogumikuna tema viiekümne kuuendal sünniaastapäeval, 1. juunil 2004. Plaatide abil saame artistist ülevaate läbi tema mitmete projektide. Esimesel plaadil on 1975. aasta vinüülplaadile loetud luule („Valik luuletusi. Eesti noort luulet”), teisel on 3. detsembril 1984 toimunud Juhan Viidingu luuleõhtu, kolmandal on 1989. a lavakava „Öötöö” materjal koos Tõnis Rätsepaga ja neljandal Amor Trio laulud. Viienda plaadi nimeks on „Avatud laul” ja sellelt leidub valik Eesti Raadio arhiivis säilinud Juhan Viidingu tekstidest autori esituses. (Veidemann 2004) Rein Veidemanni arvates on Viidingu luule prohvetlik ning selles seisnebki tema loomingu võlu. Ta suutis elu röntgenlikult läbi näha, tänu sellele valgustusele langes Viidingule õigus kuulutada tõde. Ka kogumikus olevad plaadid kinnitavad kuulajale, et Viidingu häälega kõneleb igavikutunne. (samas)

Üdi luule erakordse populaarsuse kohta on Hasso Krull kirjutanud, et see tabas justkui naelapea pihta. Tol ajal oli Eesti ühiskond nii-öelda „Läänele häälestumas”, see avaldus näiteks rokkmuusika tulekus ja Soome TV levikus. Muidugi muutusid ka üldised arvamused ja hoiakud, muutused toimusid ka moraalis ja seda võibki pidada Jüri Üdi luule populaarsuse põhjuseks. (Krull 2008: 597) Just sellepärast ei ole ka põhjust imestada, miks uuenduslike maailmavaadetega noored oma rokkansamblites muusika viljelemiseks just Üdi tekstide poole pöördusid.

Järgnevate peatükkide vältel keskendutakse Juhan Viidingu teekonnale muusikas, täpsemalt tema luuletuste poeetilisusele, lauldavusele ja sisule. Lähima vaatluse all on Juhan Viidingu panus Amor Triosse, tema koostöö Olav Ehalaga ja “Nukitsamehe” laulud ning tema laulutekstid ansambel Ruja repertuaaris.

2. Juhan Viiding ja Amor Trio

Ansambel nimega Amor Trio oli muusikaline koosseis, mis oma lühiajalisest täheleannust hoolimata on kulunud inimeste mälestustesse. 1972. aastal loodud ansambli liikmeteks olid näitlejad Tõnis Rätsep, Lembit Ulfsak ja Juhan Viiding. Esmalt ei tulnud ansambel kokku sugugi loomingulistel põhjustel, vaid asjaolu pärast, et Juhan Viidingul oli vaja lavakunstikoolis ära teha laulueksam. (Hommik Anuga 2021) Viiding polnud terve aasta mitte üheski laulutunnis käinud, mille tõttu ta pöördus oma kursusekaaslase Tõnis Rätsepa poole suure murega. Viiding oli meeleheitel, ta tundis, et asjad on halvasti ja ta kukub koolist välja. Rätsep lohus teda ja käskis Viidingul tuua teatri- ja muusikamuuseumist modernlööklaulu vihikuid, mille abil saaks mingid lood selgeks õppida. Kostümeeritult saabus Viiding eksamile ning esitas ühe õpitud laulu. Eksam läks hästi, Juhanit koolist välja ei visatud ning pärast eksamit pöördus nende poole vanema kursuse õpilane Lembit Ulfsak, kes küsis, et kas poisid teavad, mida nad üldse teevad, ja soovis, et teda ka punkti võetaks. Tegelikult ei olnud mingit punkti enne laulueksamit eksisteerinudki, kuid poisid olid ambitsioonikad ja läksid Ulfsaki õhutamisel viimase tutvuste kaudu televisiooni, kus nad astusid üles ansamblina Amor Trio. (Viilup 2021)

Amor Trio laulude kohta on üldiselt öeldud, et nende koosseis oli justkui intellektuaalne kaverdamine, sest nende lood olid enamasti võetud vanadest ennesõjaaegsetest lauluvihikutest. (Viiding 2019) Paljud laulud olid vanad estraadilood ja ansambli liikmed ehk esitajad olid ise väga noored. Selline kombinatsioon mõjus kuulajatele nostalgilis-koomilise retrona ja vanemale generatsioonile tõi meelde ka sõjaeelset kuldse „Eesti aja” õhustikku. (samas) Amor Triol oli laule kokku kõigest 15 (millest 13 jõudsid albumile) ja tegu ei ole originaalloominguga. Kõik nende laulud on Juhan Viidingu poolt originaalkeelest (enamasti inglise või saksa keel) eesti keelde tõlgitud ja vahel meeldis tõlkijale lauludele ka mõni endakirjutatud salm lisada. Bändikaaslane Tõnis Rätsep on öelnud, et Viidingu tõlge ja viis, kuidas ta neid laule töötles, meeldis bändiliikmetele väga (Viilup 2021). Laulude puhul oli tegu sentimentaalsete armastuslugudega, mis olid Viidingu tekstitöötuse ja väikeste lisanduste abil omandanud kergelt iroonilise varjundi. (Viiding 2019)

Tänapäeval võib Amor Trio laule kuulda aga hoopis ühe teise koosseisu esituses. Nimelt on noored näitlejad Karmo Nigula, Kaspar Velberg ja Ott Raidmets hakanud levitama Amor Trio pärandit, et seda ammust nähtust ka selle sajandi inimestele tutvustada. Plaadifirma Vaiguviil, mis andis 2019.

aastal välja Amor Trio CD ja vinüülplaadi, pöördus meeste poole palvega astuda üles plaadi esitluskontserdil. Nii hakkasidki näitlejad hoogsalt laule harjutama, et esitluskontsertideks valmistuda. Kaspar Velberg nendib, et otsus Amor Trio laule esitada tuli lihtsalt, kuna kõigil kolmel on isiklik suhe ansambli liikme Tõnis Rätsepaga, kes oli gümnaasiumis nende lavakõne õpetaja. Just keskkooli ajal tutvusid poisid ka ansambli ja nende loominguga, mida sai kolmekesti kuulata ja imetleda. Ott ja Karmo, kes olid keskkoolis klassikaaslased, panid kokku bändi nimega Ühe Õhtu Kvartett. Bänd esitas koolipeol Amor Trio laule, kaasa lõi ka Tõnis Rätsep. Selgub, et näitlejad pole omavahel ära jaganud, kes neist esindab Viidingu, Rätsepa või Ulfsaki rolli, kuid jõutakse arvamusele, et Nigula, kes on olnud bändi eestvedaja ja suurim entusiast, võiks olla Viiding. 2021. aastal tuuritas ansambel mööda Eestit kontsertsarjaga „Selles süüdi on Mai”, kus nad esitasid Amor Trio lugusid. (Oja 2021)

Avalikke esinemisi oli Amor Triol vähe, pigem esineti teatris kinnistel pidudel. Ansambel, koosseisus Juhan Viiding, Tõnis Rätsep ja Lembit Ulfsak, tegutseski ainult ühe aasta, tegutsemise ajal neil ühtegi albumit ei ilmunud. Üks album avaldati 1993. aastal kassetina ja hiljem on see paaril korral CD-plaadi vormis ilmunud. Pärast Amor Triot moodustati ansambel Bixio Trio, koosseisus Juhan Viiding, Tõnis Rätsep ja Tõnu Aav, kuid selle ansambli tegutsemisaeg jäi veelgi lühemaks. 1970ndatel võis kohata ja kuulda Amor Trio koosseisudest veel erinevaid variatsioone, kuid need on enamasti vajunud unustuste hõlma. (Oja 2021)

Amor Trio CD-plaadi (2019) sisukord:

1. Su parfüümist olen joobund / R. Fall.
2. Vihmasadu / E. Palm; sõn.: J. Hochleitner.
3. Sa sobid mulle väga / S. Fine [!], I. Kahal, P. Norman.
4. Väike mamma / L. Leux; sõn.: B. Balz.
5. Marta / M. Simons; sõn.: L. W. Gilbert.
6. Nagu sigaret nii hõõgub / Ch. Kenny.
7. Selles süüdi on mai / autorid teadmata.
8. Vesiroosid kuupaistel [kuuvalgel] / H. Pease, L. Stock, V. Rose.
9. Mis olen sinuta / L. Leux.
10. Aegade loor kaob silme eest / autorid teadmata.
11. Ainult sümpaatiat / R. Friml.

12. Armastusest räägi, Mariu / C. Bixio; sõn.: E. Neri.
13. Öö kuupaistel Honolulu / autorid teadmata.
14. Nataša / N. Wandervogel.
15. Jõuluõhtu Monte Carlos / W. R. Heymann ; sõn.: R. Gilbert.

(Amor Trio CD 2019)

2.1 Amor Trio kaverite ja originaallugude võrdlus

Nagu mainitud, oli Amor Trio loomingu puhul tegu kaveritega. Järgnevalt püüan anda lühikese ülevaate originaallugude autoritest ja teha ülevaatliku võrdluse laulude originaaltekstide ning ansambli tekstide vahel. Võrdluses keskendun nii laulu sisule kui ka vormile. Võtan vaatluse alla 2019. aastal avaldatud Amor Trio CD-plaadi, millel on ansambli kõik 15 lugu. Võrdlemiseks olen valinud kolm laulu: „Marta” („Marta”), „Sa sobid mulle väga” („When I take my sugar to tea”) ja „Ainult sümpaatiat” („Sympathy”). Lugude valimine polnud sugugi kerge, lõpuks osutusid valituks need, mille originaalsõnad olid kõige kättesaadavamad ja inglise keeles. Mitme ennesõjaaegsete originaallugude sõnu ma ei leidnudki (nt „Väike mamma” ja „Öö kuupaistel Honolulu”), samuti oli takistuseks asjaolu, kui originaalsõnad olid mõnes võõrkeeles, mida ma ei valda, näiteks itaalia keel („Parlami d'amore, Mariù” - „Armastusest räägi, Marju”). Kolme originaallaulu autorid olid teadmata („Selles süüdi on mai”, „Aegade loor kaob silme eest” ja „Öö kuupaistel Honolulu”). Sellise uurimise ja otsimise käigus kujunesidki välja laulud, mida oli üldse võimalik võrrelda ja vaadelda. Kuna üheks uurimusküsimuseks oli ka soov välja selgitada, mis žanris ja stiilis muusikat on Juhan Viidingu sõnadele kirjutatud, siis toon siinkohal välja, mis tantsudega on Amor Trio estraadilaulude puhul tegemist.

1. „Su parfüümist olen joobund” - fokstrott
2. „Vihmasadu” - tango
3. „Sa sobid mulle väga” - fokstrott
4. „Väike mamma” - *quickstep*
5. „Marta” - fokstrott
6. „Nagu sigaret nii hõõgub” - fokstrott
7. „Selles süüdi on mai” - fokstrott

8. „Vesiroosid kuupaistel” - fokstrott
9. „Mis olen sinuta” - fokstrott
10. „Aegade loor kaob silme eest” - fokstrott
11. „Ainult sümpaatiat” - viini valss
12. „Armastusest räägi, Mariu” - viini valss
13. „Öö kuupaistel Honolulu” - tango
14. „Nataša” - fokstrott
15. „Jõuluõhtu Monte Carlos” - tango

2.1.1 „Marta“

Viidingu tekstitöötuse läbinud laulul „Marta” (LISA 1) on salme vähem, kui originaalil (originaalil 5, kaveril 4). Esimene ja teine salm on nii sisuliselt kui ka vormiliselt teineteisele väga sarnased. Mõlemad salmid on pühendatud Martale ja neis on neli rida. Kolmanda salmi puhul on tavalise neljarealise salmi asemel kaveris kasutatud kolm korda rida „*Oo Marta*”. Algupärandi kolmas salm aga matkib eelnenud salme ehk kõneleb roosinupukesest Martast ja on neljarealine. Kaveri neljas ja teine salm ühtivad, originaali neljas salm kasutab erinevas järjekorras samu ridasid, mida eelmistes salmides. „*Rosebud of the days of my childhood*” ja „*Watched you bloom in the wildwood*” pärinevad esimesest salmist. „*And I hoped you'd be mine*” pärineb teisest salmist. Viimane rida „*Marta, now your eyes beam at twilight*” on põhimõtteliselt sama teise salmi reaga, vaid üks sõna on ära muudetud (*though : now*). Originaali viies rida, mida kaveril polegi, on kolmerealine ja paneb laulule kena punkti. Kui algupärand on valdavalt riimiline, siis kaveris riimid puuduvad. Algupärandi riimid on järgnevad: esimeses ja neljandas salmis *wildwood* ning *childhood*, teises salmis *twilight* ja *love light*, viiendas salmis *dawn* ja *gone*.

Sisu poolest on mõlemad lauluversioonid sentimentaalsed ja armastusest pakatavad lood, mis räägivad neiust nimega Marta. Viiding ei ole teinud laulule otsetõlget, seega ei sisalda iga salm sisu poolest originaaliga sama teksti. Näiteks võrdleb originaali esimene salm Martat metsroosi ja roosinupuga, kelle lõhn on jumalik, teda tuntakse juba lapsepõlvest peale. Kaveri esimene salm võrdleb Marta säravaid silmi aga kaunite tähtedega, lüüriline mina on kaugel ja väga igatseb Martat. Säravate silmade motiiv on kaveri salmides korduv, nii nagu esineb ka roosi motiiv originaallaulus korduvalt. Silmade sära mainitakse ka originaalteksti teises ja neljandas salmis.

Laulu mõlema versiooni viimased salmid ehk lõpplahendused on unistavalt igatsevad: Viidingu lüüriline minategelane unistab Martaga abiellumisest, et ei peaks temast enam lahus olema. Originaalteksti lüüriline mina saab Marta armastusevalgust otsides aru, et see on kõigest uni ja Marta on läinud. „Marta” laulu teeb koomiliseks selle loo naiivsus, naiivne armastuse ootamine. Lüüriline mina on justkui vastarmunud sinisilmne prints, kes on armastusest pimedusega löödud ning ei mõtle millestki muust. Arhailiselt koomiliseks muudab laulu kaveri minategelase soov Martaga abielluda, teha temast oma abikaasa. 21. sajandi armastuslauludes ei ole abielu sugugi enam esikohal. Amor Trio lood olid naiivsed ja kerglased armastuslood, kuid nende esitusviis oli alati tõsine. Kontrast kerglase sisu ja tõsise esitusviisi vahel mõjub loo kuulajaile humoorikalt.

2.1.2 „Sa sobid mulle väga”

Amor Trio ja Frank Sinatra kuulsaks lauldud lool (LISA 2) on sisu poolest mitmeid ühisjooni, kuid võib väita, et põhiidee poolest on need küllaltki erinevad. Viidingu loodud kaver kõneleb suhkruga teest, mida juues meenub neiu, kes on veelgi magusam teest. Vahepalana erinevad teistest salmidest kaveri teine ja kolmas salm, mis on lembelaulule omased neidu ülistavad salmid. Eelmainitud salmide sisuks on soov neiu kätel kanda ja talle kõik endast anda. Lüüriline minategelane väidab: „Sa sobid mulle väga”. Originaaltekst kasutab sõna „suhkur” neiu metafoorina, üheks korduvaks reaks ja laulupealkirjaks on „*When I take my sugar to tea*” ehk teistpidi öelduna „Kui ma viin oma neiu teed jooma”. Laulu sisu on muretu, lüüriline minategelane räägib, kuidas käib iga pühapäeva pärastlõunal oma neiuga teed joomas. Neiu on peenutseva maitsega ja noormees ei saa sellele alla jääda. Lüüriline minategelane uhkeldab, kuidas ta ei vii kunagi neiu teed jooma sinna, kus ülejäänud sõpruskond aega veedab. Pühapäeva pärastlõunastel teejoomistel ei ole minategelane sugugi kitsi ja laulus rõhutatakse korduvalt seda, kuidas minategelane on võimalikult *ritzy* ehk luksuslikult stiilne. Kahel korral väidetakse, et pühapäeva pärastlõunaid veedetakse koos nii miljonäride kui ka miljardäridega. Mõlemad lauluversioonid ei jõua laulu lõpus nii-öelda puändi või mingi lõpplahenduseni, pigem on tegu jutustavate lauludega. Kui Frank Sinatra laulutekst räägib meile loo ühest paarist, siis Amor Trio kaveri puhul on tegu palju lihtsama struktuuriga tekstiga, see ei räägi mingit lugu, vaid pajatab ühest armsast neiu.

Ka ülesehituse poolest on algupärane ja kaver erinevad. Kaveril on viis salmi, millest kolm on tegelikult üks ja see sama salm, mida uuesti korratakse. Originaaltekst pole aga salmideks jaotatud,

laulu read järgnevad üksteisele ilma eriliste pausideta. Sarnasuseks võiks lugeda seda, et mõlemas lauluversioonis on ohtralt korduseid, originaalis korduvad näiteks sellised read nagu: „*When I take my sugar to tea*”, „*I'm as ritzy as I can be*”, ja „*'cause i never take her where the gang goes*”. Kaveris kordub sama ülesehituse ja sisuga salm kolm korda:

„Ja mulle maitseb suhkruga tee.

Ja kui ma selle magusaks teen.

Siis seda juues meenub mulle neiu,

kelle suudlus on magusam teest.”

Kui kaveri esimese, neljanda ja viienda salmi (korduv salm) puhul võib aimata, et inspiratsiooni on saadud algupärandist, siis teise ja kolmanda salmi puhul võib spekuloida, et tegu on Viidingu omaloominguga. Need küll sobivad sisu poolest korduva salmiga kokku, kuid need on erinevad, alustades siis juba sellest, et need salmid on kolme- mitte neljarealsed. Teises ja kolmandas salmis pööratakse otseselt neiu, kui „Sina” poole. Nendes salmides peituvad ülistavad read, mis annavad kaverile veelgi sentimentaalsust juurde. Huvitav asjaolu on see, et viimases kahes salmis on neiu suudlus magusam „teest”, kuid esimeses salmis laulab Amor Trio koosseis, et neiu suudlus on magusam „veest”. Ei tea, kas viga võib olla siinkirjutaja kõrvakuulmises või on tähe vahetamise puhul tegu lauljate tahtliku teoga. Igatahes võib väita, et võrreldes „Marta” lauluga on „Sa sobid mulle väga” ja selle algupärand teineteisest sisu ning ülesehituse poolest üsnagi erinevad. Kaveri kirjutamisel ei ole algupärandist tugevalt lähtunud, vaid seda on lihtsalt inspiratsiooni allikana kasutatud. Näiteks puudub originaaltekstil koomilisus, mida Viidingu tõlgenduste puhul sageli kohtab. Kaveri muudab koomiliseks näiteks selle teine salm:

„Sa sobid mulle väga,

vaid sa, võib-olla, et paar päeva,

vaid sa, võib-olla igavest.”

Kaveri lüüriline mina pole kindel, kas tüdruk meeldib talle paar päeva või igavesti. Loo üldise sentimentaalsuse puhul mõjub selline ülestunnistus humoorikalt. Jällegi töötab kontrast naiivse sisu ja tõsise esituse vahel. Väike koomiline vimka peitub ka kaveri esimeses salmis – „siis seda juues meenub mulle neiu, / kelle suudlus on magusam veest”. Sõna „teest” asemel on kasutatud sõna „veest”, siinkirjutataja pidi laulu päris mitu korda kuulama, et aru saada, millises salmis lauldakse

veest ja millises teest. Lõpuks segunesid need sõnad sootuks, võimalik, et ansambel laulis igakord vastavaid salme isemoodi. Igatahes lisab Viidingu väike vimka muidu armsale armastuslaulule koomilise tasandi, mis kuulajat kasvõi natuke muigama paneb.

2.1.3 „Ainult sümpaatiat”

„Sympathy” (LISA 3) on Tšehhi päritolu Rudolf Frimli kirjutatud laul. Tegu on vana valsilauluga, mis täpsemalt pärineb New Yorgis 1912. aastal linastunud ooperist „The Firefly”. (The New York Public Library) Amor Trio kaver ja originaaltekst on sisult küllaltki sarnased, mõlemad räägivad sellest, kuidas minategelane tunneb sõbra vastu vaid sümpaatiat ja kinnitab talle, et tegemist ei ole armastusega. Minategelane rõhutab, kuidas nende vaheline suhe ei ole sugugi sentimentaalne, sõbralikkusest ja leebusest hoolimata. Originaaltekstist on kaverisse toodud küll mitte otsetõlkes, kuid sisuliselt samaväärseid ridu ja katkendeid: *You need sympathy, / Sympathy, just sympathy!* (Ainult sümpaatiat, / sümpaatiat, nüüd vajad sa.); *So if I should touch your hand, / Don't misunderstand its meaning; / You must know I'm but showing sympathy!* (Kui kätt sul silitan ma, / siis ära arva, et sind armastan. / Tunnen vaid sümpaatiat); *I'm just trying to be / Friendly and gentle, / But not sentimental!* (Sõprust kingin ma sul, / sentimentaalne ei ole mu tunne.)

Üsnagi humoorika ja kummalise sisuga laul ei ole Viidingu töötluses eriliselt vormi ega sisu muutnud. Originaaltekstil on neli salmi ja kaveril kolm, kui just mitte kaveri „Mmm, mmm...” katkendit lugeda eraldiseisvaks salmiks, mis juhul oleks mõlemal tekstil võrdselt salme. Mõne salmi asendamine meloodilise mõminaga on kasutusel olnud ka teistes Viidingu kaverites. Mõlemas laulus vahelduvad salvide pikkused, näiteks Frimli tekstis on esimene salm 6-realine ja teine salm 5-realine, viimased kaks salmi on 3-realised kordused. Amor Trio kaveris on esimesed kaks salmi 4-realised ja viimane salm 3-realine. Muuhulgas on Frimli teksti esimeses salmis kahel korral kasutatud „Mm-mm, mm-mm” rida, võib oletada, et sellepärast Viiding oma töötlusesse taolise salmi lisaski.

„Ainult sümpaatiat” kaveri ja originaalteksti võrdluse soovisin oma analüüsi tuua selleks, et näidata, kuidas alati ei ole Amor Trio kaver ja originaaltekst teineteisest sugugi erinevad. Juhan Viiding ei pööranud alati laulu töötlemisel selle sisu ega vormi pea peale, seega on Amor Trio repertuaaris ka lugusid, mis on originaalile väga sarnased. Siiski võib kuulaja aimata, et

sentimentaalseid armastuslugusid esitades, teeb ansambel seda teatud huumori ja kelmikusega, nende esitust ei saa algusest lõpuni tõsiselt võtta. „Ainult sümpaatia“ laulu puhul on aga juba loo algupärane koomiline. Originaalteksti sisu on lühidalt kokkuvõttes lugu noormehest, kes meeletult üritab neiu meelde tuletada, et tema tunded pole tõelised, vaid tegu on pelgalt sümpaatiaga. Mees käitub neiuga sõbralikult, võib isegi katsuda tema kätt, kuid sõprusest kaugemale ta ei soovi minna. Kas millegi sellise väljendamise jaoks on vaja kirjutada terve laul, kui seda oleks saanud tüdrukule öelda ka ühe lausega? Ei, ühest lausest oleks ilmselgelt piisanud ja sellepärast selle laulu sisu nii koomiline ongi. Tänu sellisele koomilisele algupärandile, pole Juhan Viiding kaverit kirjutades pidanud eriti pingutama ja seda omapärase huumoriga vürtsitama.

3. Juhan Viiding ja Olav Ehala

Hando Runnel on kõnelenud luuletuse viisistamisest nagu tütre meheleminekust – „Kui luuletus saab viisi, on nagu tütar saaks mehele”. Luuletus saab täielikumaks. (Runnel 1984: 275) Milline on Eesti luule teekond muusikas? Kas luuletus ootab, et lauluks saada? Selle ja luule teekonna üle muusikas arutlesid Klassikaraadios neli luuletajat, kelle loomingut kohtab muusikas tihti – Viivi Luik, Viiu Härm, Doris Kareva ja Paul-Eerik Rummo. (Pärn 2018) Mõni luuletus sünnibki nagu laul, luuletaja kuuleb seda enne, kui see paberile saab. Tihti peale võib luuletaja kui teksti autor ette kujutada oma luuletust kirjutades hoopis teistsugust viisi kui helilooja. Samas aga ei otsigi luuletus omale ühte kindlat viisi, igauks võib kuulda midagi erinevat. Luuletajad nendivad, et on huvitav võrrelda enda ja helilooja viisi ning viimane ei saagi iialgi kuulda sama viisi, mida luuletuse autor. Siinkohal toob Paul-Eerik Rummo oma lemmiknäitena laulu „Mu isamaa on minu arm”, mille puhul on heliloojate Aleksander Kunileidi ja Gustav Ernesaksa viisid teineteisest täiesti erinevad. Ei saa väita, et kumbki versioon oleks parem või sõnade autorile Lydia Koidulale lähedamal. Mõlemad viisid on omal moel head ja Rummo arvates näitab laulu mitmeti viisistamine seda, kui palju võib ühes luuletuses laulu olla. (samas)

Milline üldse on suhtlus luuletaja ja helilooja vahel, kas luuletaja ise ootab, et helilooja tema poole pöörduks enne tema loomingut kasutamist? Viivi Luik sõnab, et temal pole vahet, kas helilooja tema poole pöördub või mitte. Kui luuletused on juba olemas ja „riiulist võtta”, siis miks mitte ei võiks helilooja sealt midagi meelepärast kasutada. Heliloojad suhtuvad luuletajatesse väga suure aupaklikkusega ning seepärast nad tihti peale ka ei julge teksti autori poole pöörduda enne, kui laul on valmis. Doris Kareva ütleb, et situatsioon on loomulikult teistsugune, kui helilooja pöördub luuletaja poole palvega kirjutada sõnad. Heliloojal võib olla olemas juba oma viis, kontsept või laulu esitaja, seega on sellisel juhul luuletuse kirjutamise protsess erinev tavaolukorrast. (samas)

Üldse mõtisklevad luuletajad ka selle üle, et kui kord juba luuletus on luulekogus avaldatud, siis võim selle luuleteteksti üle kaob. Näiteks Viiu Härm leiab, et ei saa peatada seda, mis luuletusest edasi saab, ei saa kuidagi mõjutada seda, milline laul sellest sünnib. (samas) Peasi, et luuletus elab edasi oma elu, luuletaja või ka üldisemalt kunstniku eesmärgiks on see, et teda ära ei unustataks. Mõne luuletusega juhtub see, et see saab lauluna nii kuulsaks, mille pärast on seda raske ilma viisita ette kujutada ja lugeda. Laul oleks luuletuse justkui röövinud. Luuletajad nõustuvad, et muusika on kõige võimsam kunstivorm, mis võib luuletusega midagi sellist teha, kuid nad ei tunne, et neil

oleks mõnest oma luuletusest sellepärast kahju. Enda puhul nad nii ei tunne, kuid Rummo toob näiteks Hando Runneli, kelle kuulsusrikkaid luuletusi on tagantjärele ilma viisita veider lugeda, näiteks „Jaanipäevaks kõrgeks kasvab rohi”. (samas)

On ka luuletusi, mille lauluks saamist ei suutnud autorid iialgi ette kujutada. Viiu Härm toob näite oma luuletusest „Siin on oja”, mis oli tema jaoks kõigest üks väike mõtisklus päevast looduses, kui nad koos Paul-Eerikuga peale lapse sündi esimest korda kahekesi kodust välja said. Nüüd on aga sellest luuletusest kujunenud tuntud naiskooride laul, mida mõni naine peab kõige ilusamaks armastuslauluks kogu maailmas. Laulu „Siin on oja” heliloojaks on Olav Ehala, keda Rummo peab üheks kõige tekstitudlikumaks heliloojaks Eestis. Ehala järgib teksti rütmi eeskujulikult, tema eesmärgiks ei ole tingimata peale suruda oma muusikalist lahendust. Rütmi ja meetrika jälgimine teeb Ehalast ühe tekstitudlikuima helilooja, kelle viisid võimaldavad justkui luuletust kõneleda, see on professionaalselt peen muusika. (samas)

Juhan Viidingu ja Olav Ehala laulud on meile kõigile tuntud mängufilmist „Nukitsamees”. Viidingu ja Ehala koostöös sündinud lauludest on enim tähelepanu saanud „Päikeseratas” ja „Kodulaul”, neid võib praegusel ajal juba nimetada ka koorilauludeks. Ka „Rahalaul” on eestlaste seas tuntud ja armastatud, seda on soovinud mõned koorijuhid ka laulupeol esitada, kuid Ehala pole nõustunud „Rahalaulule” arranžeringut tegema, sest tema arvates see laulupeole ei sobiks (Mälgand 2005). Tänapäevase seisuga on „Rahalaul” laulupeole jõudnud (X Noorte laulupidu „Ilmapuu” 2007), küll aga mitte koori vaid puhkpilliorkestri esituses (Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA 2023).

Olav Ehala sõnul sai Rahvusoper Estonia tellimusel „Nukitsamehe” lauludest tehtud ka lastemuusikali variant. Lavalaudadelt liikusid „Päikeseratas” ja „Kodulaul” aga juba laulupeole. „Päikeseratas” on meloodia poolest üsnagi iseäralik pala, kuna selle taktimõõduks on 5/4. Taktimõõt tulenes aga Juhan Viidingu laulutekstist. Tekstis korduv liitsõna „päikeseratas” on III-välteline sõna, seega oleks teistsugune taktimõõt selle laulu puhul kõlanud ebaloomulikult. „Kodulaul” on filmi ja muusikali üks põhilauludest ja Ehala väitel, ei olnud Viidingul „Kodulaulu” sõnad veel filmimuusika loomise ajal valmis. (ERR arhiiv 2017) „Nukitsamehe” režissöör Helle Karis, Olav Ehala ja Juhan Viiding töötasid parasjagu lauluteksti kallal, kui Karis ütles, et „Kodulaulul” oleks justkui üks kokkuvõttev salm laulu lõpust puudu. Karise sõnul oleks võinud viimane salm väljendada seda, kuidas siin ongi meie kodu ja siin on hea olla. Viiding ütles selle peale koheselt, et siis laulgegi “see on kodu, siin on kodu, siin on kodukoht”. Niimoodi sündiski

„Kodulaulu” viimane salm. (samas) Veel on Olav Ehala „Nukitsamehe” laulude ja muusika kohta öelnud, et nende edu on taganud Juhan Viidingu geniaalsed laulutekstid. Laulude sõnad on lihtsad ja arusaadavad, kuid samas väga sügavamõttelised. Sellised lood lähevad inimestele hinge. (Tark 2020)

Järgnevalt olen välja valinud mõned „Nukitsamehe” laulude tekstid, mille põhjal viin läbi poeetikaanalüüsi, lähenen sellele viisistamise ja lauldavuse aspektist. Nendeks on „Kodulaul”, „Päikeseratas” ja „Rahalaul”.

3.1 „Kodulaul”

„Kodulaulu” (LISA 4) on lihtsa struktuuri ja sõnumiga laul, mis jääb kuulajaile kergesti meelde. Ei pea olema kirjandusteadlane märkamaks, et laulus on väga palju ühe kindla sõnu kordust, milleks on *kodu*. Palju on ka häälikute kordust, nt häälik *ko* – *kodu*, *kodukoht*, *koda*, *korraga*. Korduvateks sõnadeks võib lugeda ka *mis*, *kus*, *see*, *siin* jne. Mida rohkem lauluteksti analüüsida, seda enam on näha, et see laul on korduvate sõnade ja salmide kordamise peale ülesehitatud. Kordusprintsii on ka üks poeetika aluseid (Merilai jt 2007: 33). Leidub ka kontrasteerimist ehk kontrastide kasutamist, mis on samuti üks poeetika põhimõtetest (samas: 33). Näiteks *kodu* – *koda*, *imeline* – *tavaline*, *väike* – *suur*. Lauldavuse ja sujuva voolavuse annab tekstile keeleline heakõla, tekstis on kasutatud lõppriime ja häälikuühtsust, nt *uks/kodutuks*, *eriline/imeline*, *maik/paik*. Samariimideks võib lugeda *suur/suur* kolmandas stroofis ja *teeb/teeb* neljandas stroofis. Irdriim on kolmandas stroofis leiduv *asi/ise*. Tekstis ei peitu konarlikke sõnu või fraase, mis teeks laulmise raskemaks. Instrumentatsioon on „Kodulaulus” tugev, sellele aitavad kaasa eelkõige rütm ja riimid. Igatahes on tegu ühe kauni muusikapalaga, mis tõestab, et laul ei pea olema sugugi keerulise või detailse struktuuriga, et pugeda rahva südamesse.

3.2 „Päikeseratas”

„Päikeseratas” (LISA 5) on teise „Nukitsamehest” tuntud laulu pealkiri, mis loos ka üha uuesti võtmesõnana kordub. Õigemini võib päikeseratast nimetada metonüümiliseks kohversõnaks. Esimesest stroofist paistab esile huvitav paaritus – (suur) päikeseratas kasvatab (väikest) viljatera. Kaudselt võib tegu olla ka kontrastiga – suur päike ja väike tera. Vormi poolest on luuletekst range ja korrapärase ülesehitusega, luuletuses on 4 stroofi, kasutatud on ristriimi (riimiskeem *abab*).

Stroofide esimeste ja kolmandate ridade puhul on tegu samariimiga (*päikeseratas/päikeseratas*), teistes ja neljandates ridades on täisriim (*kerat/tera, seeme/teeme, pime/ime, heale/peale*). Päikeseratas on III-välteline sõna, seega nagu juba eelnevalt mainitud, on loo meloodia eriline selle poolest, et taktimõõduks on 5/4. Lauluteksti idee väljendab rõõmu ja headust ning samas vaimus on laul ka viisistatud. Sellest on saanud lõbus laste- ja koorilaul, mis jääb kergesti meelde oma korduva võtmesõna pärast.

3.3 „Rahalaul”

„Rahalaul” (LISA 6) algab kohe huvitava ja ilmeka siseriimiga: *otsi lulli, kes ei kardaks kolli*. Jällegi domineerib ristriim: *kolli/rolli, suus/armastus, igavene/natukene* jne. Luuletekst, mis on vormi poolest hea ülesehitusega sobib hästi ka laulutekstiks. Read ei jää venima ja riimid annavad laulule kauni kõla, rütmi. Ka „Rahalaulu” puhul ei saa üle ega ümber asjaolust, et kordused kannavad meetrilist luulet, need rõhutavad semantikat laulu sisus ja tekitavad rütmi vormis. Selle laulu kordused on nt *raha, elu, ja see on*.

Kindlasti on tegu ühe tempokama ja dünaamilisema looga „Nukitsamehe” laulude repertuaarist, laulu kelmikas sõnum annab selleks ka põhjust. „Rahalaulus” on palju sarkasmi, millest saavad ka lapsed aru. Ilma süvenemata toovad laulusõnad kuulajani arusaama, et raha on maailmas kõige olulisem, selles peitub õnn ja armastus. Kui aga laulu sõnumile rohkem keskenduda võib idee peituda hoopiski selles, et rahaahned inimesed on justkui lollid kollid, kes oma sarvevahet sügavad ja elult midagi muud ei tahagi. Kuna tegu on lastefilmi jaoks kirjutatud lauluga, võiks siit järeldusena välja tuua ka didaktilise motiivi – rahaahned inimesed on nagu vulgaarsed kollid, kes sügavat sarvevahet, seega ärgem seda teed valigem, valigem hoopis headus. Laulu viimase salmiga püütakse headuse ideed jällegi ümber lükata väitega, et elu on lühikene, kuid rahal on võim ja see on igavene. Kuivõrd jääb aga üks laps uskuma, et vähese rahaga inimesel puudub helge tulevik? Ilmselt ei vaeva mudilased sellise küsimusega veel oma pead. Moraal ja võitlus kurjuse ning headuse vahel on aga selle laulu kindlaks tunnuseks, mis on ühele tüüpilisele lastelaulule väga omane.

4. Juhan Viiding ja Ruja

Juhan Viidingu luuletusi on lisaks Olav Ehalale ilmselt enim kasutanud Eesti rokkansambel Ruja, mis tegutses 1970. ja 1980. aastatel. Eesti luuletajatest oli Juhan Viiding Ruja loomingus populaarsuselt teisel kohal. Ott Arderi sõnadele kirjutatud laule leidub Ruja repertuaaris 21, Viidingu loomingut on kasutatud 20 laulu puhul ja Hando Runnel platseerub kolmandal kohal 11 lauluga (Ruja 2023). On märkimisväärne, et Viidingu positsioon asetseb sellise kahe armastatud ja tuntud laulusõnade kirjutaja vahel, kelle loomingut on suures hulgas kasutanud teisedki Eesti ansamblid.

Viidingu ja Ruja koostöö sai alguse juba bändi algusaastatel, täpsemalt 1971. aastal, kui Jüri Lina tutvustas Rein Rannapile Juhan Viidingut. Jüri Lina üritas tol ajal korraldada rokkmuusikaõhtute sarja „Popsalong”, kus esines ka ansambel Ruja. Viidingut tutvustati Rannapile selleks, et ansambel saaks rokklaulude jaoks nii-öelda „teravamaid” tekste. „Popsalong” keelustati võimude poolt juba pärast paari ettekannet (Eesti Päevaleht 1979). Viidingu loomingut jäi ansambel Ruja aga kasutama ka edaspidi. (Alender jt 1999: 6) Rannap oli Juhan Viidingu poeesiast vaimustuses, selle vaimustusega läksid kaasa ka teised Ruja liikmed. Rannap on öelnud Viidingu kohta järgnevat:

Ilma Viidinguta poleks Ruja rock olnud võimalik. Me oleksime jäänud lüüriliste laulude juurde. Mujal maailmas kirjutasiid rokkarid ise endale koos viisiga ka sõnad, siin polnud see võimalik. Et rääkida sellest, millest me tahtsime, pidid tekstid olema kodeeritud. Viiding oli meister. Ta kirjutas välja kõik, mis minu sees kääris ja mäsles, aga nii aristokraatselt, et tsensor ei saanud pihta. Muusikas me dekodeerisime Viidingu. Siililegi oli selge, mida öeldi riigi ja allumise vastu. Me võimendasime luules peituvaid sõnumeid tuhandeid kordi ja viisime need tuhandeid kordi suurema auditoriumi ette. (Alender jt 1999: 9)

Juhan Viiding käis ka Ruja kontsertidel. Rannapi sõnul oli Ruja maksimaalselt hingega asja juures, kui nad viisistasid Viidingu loomingut, ta on mõelnud ka Rujast kui Viidingu suuvoodrist. Aja möödudes muutus aga nii Juhan Viidingu luule kui ka Ruja muusika, mistõttu ansambel enam Viidingu tekste ei kasutanud. Rannapi arvates oli kummaline, et Viiding ise laulis oma tekste vanade šlaagrite viisidel, kuid samas nõustus ta asjaoluga, et lihtsa muusika taustal tõuseb mõjuva teksti tähendus paremini esile. Muusika, millega käis kaasas sügava sõnumiga tekst, ei olnud tollal lääne rokkmuusikas esiletükkiv nähtus, lääne muusikutel käis protest ainult muusika kaudu. Sellepärast on Ruja tolle aja kontekstis Rannapi arvates ainulaadne, sest tehti tihedat professionaalset koostööd tekstikirjutaga, kelle tekstid olid muuseas geniaalsed. Juhan Viiding on

ka näiteks spetsiaalselt Rujale kirjutanud teksti laulule „Mis meil oleks vastu panna...”. Viidingu tekstide ja Ruja muusika vahel oli täiuslik keemia. (samam)

Kahtlemata oli Juhan Viidingu sõnadel jõud. Ruja laulutekstide analüüsis soovingi keskenduda Viidingu sõnade teravusele, mässumeelsusele ja ridade vahele peidetud mõtetele. Analüüsimiseks olen valinud kolm laulu: „Rukkilõikus” (1971), „Parandamatu” (1973) ja „Üle müüri” (1977).

4.1 „Rukkilõikus”

„Rukkilõikuse” (LISA 7) puhul on tegu ühe skandaalseima, poliitilisema ja iroonilisema lauluga Ruja repertuaaris. Seda laulu esitas ansambel Ruja 1972. aastal oma esimese tele-esinemise ajal. Esimene võimalus ennast televisioonis näidata ei tekitanud ansamblis sugugi hirmu ning noored ja vihased mehed otsustasid selleks puhuks esitamiseks välja valida ühe oma vängeima loo. Jääb lausa müsteeriumiks, kuidas sellise sisuga laul üldse nõukogude korra ja tsensorite kahe silma vahele jäi. Võimalik, et tsensuur pidas laulu sihtmärgiks hoopis tol ajal käivat Vietnami sõda. (Garšnek 2016: 62-63) Mitte küll selle, kuid ühe teise Viidingu sõnadele kirjutatud loo „Zeppelini triumf” esitamise eest määrati bändile 1972. aastal nende esimene esinemiskeeld. (Alender jt 1999: 6)

Erinevaid vihjeid ja poliitilisi motiive ei pea selles laulutekstis tikutulega taga otsima. Laulu viis on laenatud tuntud rahvalaulust, selle arranžeeris Rein Rannap ning sõnad kirjutab Juhan Viiding. Laulu esimene salm on ilmselge iroonia militaaria ja sõdimise pihta. Teadupoolest oli Juhan Viidingu alias Jüri Üdi luules palju sõja, sõjaväe ja kõige sellega seonduva eitamist (Velsker 2010: 96). Üldse vägivald kui selline oli Üdile vägagi vastukarva, ta oli patsifist. Militaariat ironiseerivatest luuletustest võib tema loomingus koostada omaette patsifistliku kogumiku, sinna alla kuuluksid näiteks „Türgi sõdur võitleb harilikult Türgi eest”, „Tagala”, „Sõda”, „Sõja eelõhtul”, „Klaperjaht” ja „Memm kinkis mulle karabiini” (samam: 96). Selline algus laulule saab vihjata ainult sellele, et ettekandmisele ei ole tulemas mõni hea tuju lauluke. Ka laulu teine salm kulgeb väga sarnases meeleolus, kus minategelane loeb üles, milliseid relvasid ja lõhkekehasid tema taskus leidub: *“Mul karmanis on parabellum / ja karmanis ka aatompomm”*. Karman tähendab murdes taskut (Sõnaveeb 2023). Read *“ma sekkun igaihe ellu / ehk küll ei sekkund onu Tom”* viitab rahvaülestõusu Nõukogude Liidu tankiroomikutega mahasurumisele Tšehhoslovakkias 1968. aastal (Garšnek 2016: 63). Selle viite mõistmisel on eelkõige tähtis ajaline

kontekst, tol ajal sai „onu Tomi” pihta käivast naljast aru iga eestlane. Siinkirjutaja, vabas Eestis sündinud inimene, seda vihjet aga läbi ei purenud.

Kolmandast salmist paistab enim silma rida „*lind laulab sinitaeva all*”, mis oleks kindlasti tsensuuri poolt välja praagitud, kui laul oleks kirjutatud mõned aastad hiljem. Sinine taevas, sinine meri, mustad metsad, valged kajakad ja muu taoline olid justkui koodsõnad värvidele, mis ilmselgetel põhjustel viitasid liigselt Eestile. Neljandat salmi avavad read „*Et neeger viksima peab kingi / ja ajalehti hõikama.*”, viitavad minu arvates ajast aega levinud ebaõiglusele, justkui mustanahalised peaksidki olema see madalam rass, orjad, kes on mõeldud viksima kingi ja ajalehti müüma. Loomulikult Viiding ei nõustu selle arvamusega, ta toob selle lihtsalt paralleeliks, ta võrdleb mustanahalisi eestlastega. Eestlased on aastasadu olnud samuti alamad ja võõra võimu all. Mustanahaliste ja eestlaste saatuse kõrvutamist kinnitavad ka salmi viimased read, kus õhutatakse minema tapma Martin Kingi, kes oli teadupoolest mustanahaliste inimõiguste eest võitleva liikumise juht. Pärast seda saab minna taas rukkist lõikama, et orjata edasi sakslasi, venelasi või keda iganes muud, kes parasjagu eestlasi valitsevad.

Kui vaadata laulu tervikuna, on see minu arvates üks mässumeelne ja isegi pungilik laul. Eestimeelseid laule Ruja repertuaaris jagub, aga päris sellise terava tekstiga lookesi nagu „Rukkilõikus” on vähe, mis muudab ka laulu sedavõrd erilisemaks. Viidingulikku ironiat ja peidetud sõnumeid on „Rukkilõikus” palju, teksti esitamine vana rahvaviisi taustal teeb sellest pilaloo, mis on suunatud NSVL-i riigikorra.

4.2 „Parandamatu”

„Parandamatu” (LISA 8) salvestati 1974. aastal ning Rannapi sõnul sai sellest Ruja „lipukirjalaul” (Alender jt 1999: 2, 9). Tekstile esimest pilku heites pole vaja kaua pead murda, miks Rannap seda lipukirjalauluks nimetab. Laul on küll lühike, kuid kahe minuti ja kahekümne viie sekundi jooksul ütleb selle sisu nii mõndagi. Laulu avavad read „*Üks noogutus, paar liigset lõualõksu / ja enam poleks aidand ükski nõu.*” ei reeda esialgu mitte midagi. Vaadates neid ridu ülejäänud loo sisu taustal, võime ainult aimata, et liigne lõua lõksutamine võib viia pöördumatute halbade tagajärgedeni. Järgmised read „*Me võõras hoovis aimasime lõksu / ning õuenarrideta jäi see õu.*” süvendavad veelgi kahtlust, et laulus peitub kodeeritud sõnum, mida niisama otse välja ei öelda. Minu arvates vihjavad laulu esimesed neli rida jällegi Nõukogude Liidu korrade, kinnisele

ühiskonnale. Kui lobisesid midagi kogemata välja, midagi, mis õõnestas tollast riigikorda, ei olnud sinu tulevik sugugi helge. Mida tähendab *võõras hoov*? Mõneti oli ju meie oma Eesti tol ajal *võõras hoov*, inimesed pidid alluma reeglitele, ettekirjutustele, mis ei olnud *omad* ja *meie omade* poolt välja töötatud. *Lõks* võib antud kontekstis olla mida iganes – koputaja, spioon, pealekaebaja, kelle tõttu „*õuenarrideta jäi see õu*”. Arvan, et õuenarrid võiksid olla selle laulu kontekstis muusikud, kes ütlesid oma tekstiga liiga palju. Nende tekstis oli „liigset lõua lõksutamist”.

Teine salm on halvustava tooniga, see räägib kõnetooli hõivanud luuludega koist. Luuludega koi ütleb „*Nendel' miski pole püha*”, mis viitab õuenarridele, laiemalt eestlastele, kes ei järgi piisavalt ettekirjutatud reegleid. Nad üritavad tsensuuri valvsa silma alt läbi lipsata. Nad üritavad maailmale edastada sõnumeid, rääkida asjadest, mis on keelatud. Teise salmi viimane rida kinnitab – „*Ta rääkis meist – see roosa, lõtv ja loid*”. Jällegi leidub selles reas halvustavaid epiteete, mis iseloomustavad laulu „pahalast”. Kolmandat salmi alustavad read, mis räägivad uuest põlvkonnast. Uus põlvkond ehk noored on teadupoolest tihtipeale teisitimõtlejad, kes tahavad uuendusi, muutusi, nad mässavad vana korra vastu. Samas võrdlevad lauluread uut põlvkonna rahega, rahe sulab ruttu. See ilmestab olukorda, kus noortel ei olnud sugugi lihtne teha oma arvamust kuuldavaks, nende hääl hääbus ruttu, saabusid tagajärjed lõugade lõksutamise eest. Laulul on äkiline ja üllatav lõpp, kolm korda hüüab Ruja solist Urmas Alender „*me selles laulus ei tee parandust*”. Nad ei tee selles laulus parandust... see on otsene pöördumine tsensuri ja kõigi teiste amentike poole, kes laulutekste kurja pilguga üle vaatasid ja punaseid kriipsukesi alla tõmbasid kohtadele, mis vajasisid parandust. Tol ajal pidid kõik loomeinimesed, nii muusikud kui ka kirjanikud, tegema tihtipeale oma tekstides parandusi, kui tsensurile jäi silma midagi „kahtlast”. Niisiis on laulu lõpus saanud selgeks, miks on loo pealkiri „Parandamatu”.

Jällegi üks terav tekst koos oma peidetud tasandite ja sõnumitega Juhan Viidingu poolt. Pealtnäha justkui lastelavastuse kirjeldus – *võõras hoov*, õuenarrid, pahalane luuludega koi jne, kuid tegelikult midagi palju enam. Ka salmide vahel lauldav kergemeelne „*Laa-laa-laa-lallallaa*” ei jäta sellest tekstist muljet kui millestki sügavast. Ja muidugi laulu lõpus skandeeriv „*me selles laulus ei tee parandust*” – sellest joonistub selgelt välja Ruja nägu ja neile väga sobilik lipukirjalaul.

4.3 „Üle müüri”

Laulu „Üle müüri” (LISA 9) valmimise aasta on 1977, viisi autoriks on Ruja kitarrist Jaanus Nõgisto. Selle laulu sõnumist aru saamiseks on eelkõige oluline mõista ajalist konteksti, mil laul kirjutatud on. Samas on Viidingu loomingut peetud pigem ajatuks, sedagi laulu on võimalik tänapäeva konteksti üle tuua. Laulu ideeks võib pidada suletud ühiskonda, mille osa möödunud sajandil elanud eestlased olid. „Üle müüri” vihjab kinnisele keskkonnale ja raudsele eesriidele.

Laulu esimene salm räägib sellest, kuidas me ehitame endi ümber müüri ja mitte keegi ei saa sellest üle, isegi mitte pikemad inimesed. Sellest on võimatu üle saada, sest see ei ole tegelikult päris müür. See on valitsejate katse isoleerida tervet ühiskonda muust ümbritsevast maailmast erinevate abinõude abil, näiteks vaba teabevoolu takistamise, piiride sulgemise ja tsensuuriga. Teine salm annab mõista, et kui müüris juhtub olema auk ja kellelgi juhtub olema võimalus sellest august välja piiluda, siis ta nimetab väljaspool nähtut iluks. Nii see tõesti oli, inimesed janunesid müürist väljapoole näha, nad tahtsid teada, milline on elu teisel pool, seal, kus on vabadus. Salaja kuulati Ameerika Häält, vaadati Soome televisiooni, saadi tuttavate kaudu välismaa nänni – nätsu, teksapükse, ajakirju jpm. Muidugi ei saanud ja julgenud kõik sellise salajase tegevusega tegeleda, vahele jäämist kardeti tohutult. Sellist tagajärge kirjeldab ka laulu kolmas salm, kus väljapiiluja nähakse kohe läbi ja tal on väga häbi. Samas väidavad laulu kaks viimast rida justkui saaks väljanägemisest selle inimese enda jaoks auasi, „*tal iseennast au on läbida*”. Aga nii tegelikult oligi, ükski eestlane ei kahetsenud raudse eesriide taha piilumist, isegi kui võimud seda laitsid. Tõenäoliselt pani välja piilumine lootma, et on võimalus elada ka teisiti ja on lootust, et kord jõuab see ka meieni.

Mingil määral saab eelneva loo tuua ka tänapäeva konteksti. Sellist olukorda võib võrrelda peavoolumeediaga, mis levib laialt ja annab informatsiooni oluliste asjade kohta, mis huvitavad paljusid lugejaid. Peavoolumeediast väljapoole näha on vahel raske, kui inimene just ise teistsugust informatsiooni otsima ei lähe, toetubki ta ainult uudistele, mida kajastab peavoolumeedia. Mingil viisil, aga mitte täielikult, saab „Üle müüri” kõrvutada ka COVID-19 pandeemia olukorraga, kus kõik elasid justkui isoleeritult oma müüri sees, kokkupuude välismaailmaga oli minimaalne, kui mitte täiesti puuduv. Meedia üleküllus oli pandeemia ajal väga suur, raske oli vahet teha olulisel ja ebaolulisel, tõel ja vael. See-eest oli isolatsioon ajutiselt vajalik meie kõigi ohutuse eesmärgil, see ei olnud midagi, mida „pahad valitsejad” tegid ainult oma kasu nimel. Radikaalsema

maailmavaatega inimesed vaidleksid mulle muidugi vastu, kuid see pole siinkohal oluline. „Üle müüri” saaks võrrelda ka vene propagandaga, mida Vene riigis jätkusuutlikult toodetakse, et õigustada Venemaa sissetungi Ukrainasse 24. veebruaril 2022. Paljud venelased usuvad raadios ja televisioonis kajastatavat informatsiooni, nad ei arva, et tegu on sõjaga, vaid Venemaa on taaskord ühte rahvast „vabastamas” või „päästmas”. Propaganda on väga laiahaardeline ning seetõttu tekibki järjekordne „üle müüri” olukord, kus üle müüri on raske näha või sellest lihtsalt ei taheta üle näha.

„Üle müüri” on hea näide sellest, kuidas Juhan Viidingu tekst võib olla ajatu ja mitmeti mõistetav. Iga kuulaja võtab laulust kaasa selle sõnumi, mis on talle parasjagu hingelähedasem. Viidingu kodeeritud tekstid olid Ruja jaoks ainuõige valik edastamiseks seda, mis parasjagu nende hinges kõige suuremat valu tegi.

Kokkuvõte

Minu uurimustöö esimeseks eesmärgiks oli anda üldine kirjeldav ülevaade muusikast, kuhu on kaasatud Viidingu luule, seda ma ka töö esimeses peatükis tegin. Teiseks soovisin välja selgitada, kas esineb rohkem laule, kus Viiding on juba olemasolevale muusikale ehk melodiatele sõnad teinud, või laule, kus laulukirjutajad on tema tekste tagantjärele viisistanud. Otsest statistikat ma küll ei teinud, aga materjali uurimise ja luuletuste analüüsi läbiviimise järel võib väita, et rohkem on laule, mille puhul on heliloojad Viidingu tekste tagantjärele viisistanud. Seda võib väita juba Eesti rahvusliku rokkmuusika sünni põhjal. Tol ajal tekkis uusi ansambleid väga palju, muusikud soovisid kasutada just Juhan Viidingu varasemat loomingut, et eristuda massist ja tuua muusikasse midagi uut.

Minu esimeseks uurimisküsimuseks oli soov uurida, mis žanris ja stiilis muusikat on Juhan Viidingu sõnadele kirjutatud. Lühike vastus sellele küsimusele oleks, et Viidingu sõnadele kirjutatud muusika žanriline määratlus on väga lai. Amor Trio repertuaarist võib leida nii tango, fokstroti, valsi kui ka *quickstep*'i lugusid. Viidingu luuletusi on kasutatud nii aeglaste ballaadide kui ka tempoka rokkmuusika jaoks. Tema loomingut on kasutatud lastelaulude kirjutamisel, näiteks mängufilmi „Nukitsamees” ja lavastuse „Buratino” jaoks. Viidingu luulet võib kohata nii filmi-, teatri- kui ka levimuusikas.

Oma uurimustöö teise küsimusega soovisin teada saada, milles peitub Viidingu luuletuskstide fenomen ning miks on teda nii palju viisistatud. Lisaks sellele tahtsin ka uurida, milles seisneb Viidingu luule muusikalisisus (meloodilisus, rütmilisus, riimilisus, sõnavoolavus jms). Nendele küsimustele üritasin vastuseid leida Viidingu laulutekste poeetilisest ja musikaalsest aspektist analüüsides. Juhan Viidingu laulutekstide analüüsi järeldused jagaksin kolmeks. Esiteks, koostas Amor Trio kaverite ja originaallugude võrdluse. Amor Trio kaverite analüüsist paistab enim silma Viidingu huumor ja kelmikus. Ansambli sentimentaalsete armastuslugude kaverite esitusviis oli küll tõsine, aga laulude sõnad olid tihti peale naiivsed ja kerglased. Tõsise esituse ja naiivsete armastuslugude kontrast mõjus kuulajaile koomiliselt. Pealtnäha siirad ja sentimentaalsed laulud olid kaveritena midagi enam kui tavalised armastuslood. Ka laulude puhul, mille algupärand ei olnud sugugi humoorikas, suutis Viiding oma tõlgendusega sellele anda iroonilise alatoon. Viidingu huumor ei olnud ilmselge ja pealetükkiv, see oli kelmikas huumor, väikeste vihjete ja vimkade abil laulu sisse ära peidetud. Amor Trio laulude esitust ei saanud algusest lõpuni tõsiselt

võtta. Vormi poolest olid kaverid lauludest aga tihti peale üsna erinevad, juba loogiliselt järeldades, oli ansambel neid oma soovidele vastavalt mugandanud. Vahel sai neljast salmist kolm, vahel asendati üks salm meloodilise mõminaga, kuid ei saa väita, et algupärandist poleks midagi alles jäänud. Igatahes saab juba Amor Trio kaverid kuulates aimu Juhan Viidingu omapärasest huumorist, mida ta edaspidi kasutas ka oma arvukates luuletustes.

Teiseks, koostas juhan Viidingu ja Olav Ehala koostöös sündinud laulude analüüsi. „Nukitsamehe” laulude analüüs näitas kõige enam seda, et tänu rütmile ja riimidele on lauludel tugev instrumentatsioon. Tekstis ei peitu konarlikke sõnu või fraase, mis teeks laulmise raskemaks. „Nukitsamehe” laulude põhjal võib väita, et Juhan Viidingu luule on nii-öelda „lauldav luule”. Poetikale tähelepanu pöörates, on laulutekstides esil ka kordusprintsip, esineb nii häälikute kui ka sõnade korduseid. Lõppriimid ja häälikuuhtsus annavad lauludele tekstilise heakõla, need omadused toetavad veel enamgi lauluteksti sujuvust. Lihtsale struktuurile kaasneb ka lihtne sõnum, kuna tegemist on siiski lastelauludega. Samas on pugenud lihtsa sõnumiga laulud inimeste südamesse, sest need jäävad kuulajaile kergesti meelde. Esitamise ajal mõjub mõni „Nukitsamehe” laul sügavamalt, kui muidu lauluteksti paberi pealt lugedes. Üks sellistest lauludest on näiteks „Kodulaul”. Selle laulu sõnum võimendub ja jõuab inimeste teadvusesse just esitamise ajal, seega on põhjendatud, miks laul on nüüdseks jõudnud ka laulupeo repertuaari.

Kolmandana analüüsisin rokkansambli Rujale laule, kes on oma loomingus kasutanud omajagu Juhan Viidingu tekste. Viidingu „kodeeritud tekstid” sobisid Rujale nagu valatult. Rujale võimendas luules peituvaid sõnumeid ja viis need suurte rahvamasside ette. Viidingu tekstide teravus, iroonia ja peidetud vihjed paistsid laulude analüüsi teostades väga selgelt välja. Oli lugusid, millest võis välja lugeda poliitilisi motiive ja irooniat sõja vastu, mis tervikuna mõjusid mässumeelselt ja pungilikult. Kuigi Viiding ei olnud teadupoolest otseselt poliitilise luule esindaja, siis Rujale ja tema laulutekstide kombinatsioon küll aeg-ajalt mõjusid nii. Lavaline-muusikaline võimendamine tõstab tavalisena näiva teksti hoopis uutesse kõrgustesse ja sügavustesse. Viidingu ekspressiiv-dramaatilised tekstid aitasid kujundada Eesti rahvusliku rokkmuusika sündi.

Viited

Kasutatud kirjandus

Alender, Yoko; Garšnek, Igor; Kappel, Margus; Nõgisto, Jaanus; Rannap, Rein; Sauter, Peeter 1999. Roostevaba raamat: Ruja tekstid. Tallinn: HyperElwood, lk 6-10.

Amor Trio CD 2019. Vaiguviiul: Eesti Rahvusringhääling.

Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA 2023. X NOORTE LAULUPIDU Ilmapuu (2007). <https://sa.laulupidu.ee/ajalugu/xxv-noorte-laulupidu-ilmapuu/> (vaadatud 05.01.2023).

Eesti Päevaleht = Estniska Dagbladet 1979. *Eesti rockmuusika õhtu Stockholmis*. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=estdagbladet19791205.1.3&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (vaadatud 11.01.2023).

Garšnek, Igor 2016. Kui tulid, siis juba ka jään. Ruja. *Tsepliini triumf. Eesti rock 1970. aastatel*. Koost. Andres Oja. Tallinn: Tänapäev, lk 62-63.

Helikaja 2018. Toim. Miina Pärn. Klassikaraadio, ERR, 28.03., <https://klassikaraadio.err.ee/1064126/helikaja-vestlusing-eesti-luulest-muusikas>.

Hommik Anuga 2021. Toim. Anu Merila. Hooaeg 7, osa 228. ETV, ERR. 04.04., <https://arhiiv.err.ee/video/vaata/hommik-anuga-228>.

Krull, Hasso 2008. Jüri Üdi ja Juhan Viiding. Kogutud luuletused. Tallinn: Tuum, lk 597.

Laak, Marin; Pilv, Aare 2010. Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 190.

Langemets, Andres 2010. Pauside vajadus: luuletamine kui rääkimine, aga ka laulmine ja vaikimine. *Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi*. Koost. Marin Laak, Aare Pilv. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 77.

Merilai, Arne; Saro, Anneli; Annus, Epp 2007. Poeetika gümnaasiumiõpik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 33.

Mälgand, Miina 2005. Olav Ehala laulud on leidnud tee maailma. Jazzkaar. <https://jazzkaar.ee/olav-ehala-laulud-on-leidnud-tee-maailma/> (vaadatud 05.01.2023).

- Runnel, Hando 1984. Ei hõbedat, kulda. Tallinn: Eesti Raamat, lk. 275.
- Ruutsoo, Rein 2010. Koolivend Juhan. Peatükke mälestustest. *Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi*. Koost. Marin Laak, Aare Pilv. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 102.
- Ruja koduleht 2023. Laulud. <https://ruja.ee/Laulud/RUJA/>. (vaadatud 23.05.2023).
- Studios on Andres Oja* 2021. Toim. Andres Oja. Vikerraadio, ERR, 19.07., <https://vikerraadio.err.ee/1608271956/andres-oja-kulas-on-amor-trio>.
- The New York Publik Library 2022. <https://digitalcollections.nypl.org/items/70923d04-672c-5d0b-e040-e00a18062fc2> (vaadatud 23.05.2023)
- Sang, Joel 2010. Krauklis ja Ivan Orav. Iroonia ja grotesk. *Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi*. Koost. Marin Laak, Aare Pilv. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 47-48.
- Sõnaveeb 2023. Eesti Keele Instituut, <https://sonaveeb.ee/> (vaadatud 18.01.2023).
- Tallinna Linnateatri koduleht 2023. Lavastuste arhiiv. Buratino. <https://linnateater.ee/arhiiv/buratino/> (vaadatud 31.01.2023)
- Tark, Indrek 2020. Olav Ehala: „Nukitsamehe” laulude edu taga on geniaalsed sõnad. Eesti Päevaleht. <https://epl.delfi.ee/artikkel/90593067/olav-ehala-nukitsamehe-laulude-edu-taga-on-geniaalsed-sonad> (vaadatud 11.01.2023).
- Veidemann, Rein 2004. Juhan Viidingu helevalge ja igavene juuni. Postimees. <https://www.postimees.ee/1416911/juhan-viidingu-helevalge-ja-igavene-juuni> (vaadatud 31.01.2023).
- Velsker, Mart 2010. Kindral, aadlik ja Jüri Üdi. *Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi*. Koost. Marin Laak, Aare Pilv. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 96.
- Viiding, Elo 2010. Juhan Viidingu eitamine. *Juhan Viiding, Eesti luuletaja. Artikleid, esseid, mõtisklusi*. Koost. Marin Laak, Aare Pilv. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 19.
- Viiding, Elo 2019. Amor Triost (tutvustus). Amor Trio CD. Vaiguviul. <https://vaiguviul.ee/online-store/amor-trio-lp/amor-trio-cd>.

Viilup, Kaspar 2021. Karmo Nigula: Amor Trio lood jõudsid minuni keskkoolis. ERR, 04.04., <https://menu.err.ee/1608165289/karmo-nigula-amor-trio-lood-joudsid-minuni-keskkoolis>.

Üks koorilaul: Päikeseratas ja Kodulaul 2017. Rež. Lukas Sten. ERR arhiiv, <https://arhiiv.err.ee/vaata/uks-koorilaul-paikeseratas-ja-kodulaul>.

Analüüsitud tekstid

Amor Trio. Ainult sümpaatiat. (Maarja Lünekundi mahakirjutus). <https://soundcloud.com/user-297453844/amor-trio-ainult-sumpaatii> (vaadatud 20.03.2023).

Amor Trio. Marta. (Maarja Lünekundi mahakirjutus). <https://www.youtube.com/watch?v=IEPRUndlyl0> (vaadatud 20.03.2023).

Amor Trio. Sa sobid mulle väga. (Maarja Lünekundi mahakirjutus). <https://soundcloud.com/leopolt/amor-trio-sa-sobid-mulle-vaga> (vaadatud 20.03.2023).

Arthur Tracy. Marta. <https://www.jiosaavn.com/lyrics/marta-lyrics/Nw4RWU1bXn8> (vaadatud 20.03.2023).

Frank Sinatra. When I Take My Sugar to Tea. <https://genius.com/Frank-sinatra-when-i-take-my-sugar-to-tea-lyrics> (vaadatud 20.03.2023).

Juhan Viiding, Olav Ehala. Kodulaul. https://www.laulud.ee/laul/kodulaul_filmist_nukitsamees-383.aspx (vaadatud 20.03.2023).

Juhan Viiding, Olav Ehala. Rahalaul. <https://www.laulud.ee/laul/rahalaul-237.aspx> (vaadatud 20.03.2023).

Juhan Viiding, Olav Ehala. Päikeseratas. <https://sasslantis.ee/lyrics-nukitsamees-paikeseratas> (vaadatud 20.03.2023).

Richard Tauber. Sympathy. <https://lyricsplayground.com/alpha/songs/s/sympathyvarious1.html> (vaadatud 20.03.2023).

Ruja. Rukkilõikus. <https://www.flashlyrics.com/lyrics/ruja/rukkiõikus-86> (vaadatud 23.05.2023).

Ruja. Parandamatu. <https://shorturl.at/buFKZ> (vaadatud 23.05.2023).

Ruja. Üle müüri. <https://www.flashlyrics.com/lyrics/ruja/ule-muuri-66> (vaadatud 23.05.2023).

Summary

The first goal of my bachelor's thesis „Juhan Viiding's poetry in music” was to give a general descriptive overview of the music that includes Viiding's poetry, which is what I did in the first chapter of the thesis. Secondly, I wanted to find out if there are more songs where Viiding has written lyrics to already existing music, i.e. melodies, or songs where songwriters have used his lyrics afterwards. After studying the material and analyzing the poems, it can be said that there are more songs in which the composers have used Viiding's lyrics in their music after the poems were already written.

My first research question was to find out in which genre and style of music Juhan Viiding's lyrics were used the most. The short answer to this question would be that the list of genres of music that have used Viiding's lyrics is very broad. His poems have been used for both slow ballads and rock music. His lyrics have been used in children's songs, for example for the feature film „Nukitsamees” and the play „Buratino”. Viiding's poetry can be found in film-, theatre- and pop music.

With second research question, I wanted to find out what the phenomenon of Viiding's poetry and lyrics lies in and why composers have used his lyrics so many times. In addition to that, I also wanted to find out what the musicality of Viiding's poetry consists of (melody, rhythmicity, rhyming etc). I tried to find answers to these questions by analyzing Viiding's lyrics from a poetic and musical aspect. First, I put together a comparison of Amor Trio's covers and original songs. From the analysis of Amor Trio's covers, Viiding's humor and mischief stand out the most. Viiding's humor was not obvious and intrusive, it was sly humor, hidden in the song with the help of little hints and tricks. Just by listening to Amor Trio's covers, you get an idea of Juhan Viiding's peculiar humor, which he also used in his numerous poems. Secondly, I created the analysis of the songs created in collaboration between Juhan Viiding and Olav Ehala. The analysis of the songs of „Nukitsamees” mostly showed that thanks to the rhythm and rhymes, the songs have strong instrumentation. There are no rough words or phrases in the text that would make singing difficult. Juhan Viiding's poetry can be said to be „singing poetry”. End rhymes and vocal unity give the songs a good textual harmony, these qualities support the smoothness of the lyrics even more. Thirdly, I analyzed the songs of the rock band Ruja, who have used several lyrics of Juhan Viiding texts in their repertoire. Viiding's „coded lyrics” fit Ruja perfectly. Ruja amplified the messages

hidden in poetry and brought them to large crowds. The sharpness, irony and hidden hints of Viiding's lyrics stood out very clearly while analyzing the songs. Although Viiding was not directly a representative of political poetry, Ruja and the combination of his poetry occasionally had such an effect. Stage-musical amplification raises the seemingly ordinary text to new heights and depths. Viiding's expressive-dramatic texts helped to shape the birth of Estonian national rock music.

Lisad

LISA 1. „Marta”

„Marta” – Amor Trio

Marta, silmad sul on kui tähed
Marta, nõnda säravad nad
Marta, kaugel võõrsil mu mõtted
Ja kõik mu igatsused ainult sul viibivad

Marta, sinu silmade sära
Marta, ühte ütlevad mul
Kord sa minu kaasaks pead saama
Siis mu juurde sa jääd terved päevad ja ööd

Oo Marta
Oo Marta
Oo Marta

Marta, sinu silmade sära
Marta, ühte ütlevad mul
Kord sa minu kaasaks pead saama
Siis mu juurde sa jääd terved päevad ja ööd

„Marta” – Arthur Tracy (Muusika: Moises Simons / Sõnad: Louis Wolfe Gilbert)

Marta, Rambling rose of the wildwood
Marta, with your fragrance divine
Rosebud, of the days of my childhood
Watched you bloom in the wild wood

And I hoped you'd be mine.
Marta, though your eyes beam at twilight
Sparkling like each dewdrop at dawn
Marta, when I look for your love light

I awake with a sigh
And I find you are gone
Marta, Rambling rose of the wildwood
Marta, with your fragrance divine

Rosebud of the days of my childhood
Watched you bloom in the wildwood
And I hoped you'd be mine
Marta, now your eyes beam at twilight

Sparkling like each dewdrop at dawn
Marta, when I look for your love light
I awake with a sigh, and I find you are
gone

LISA 2. „Sa sobid mulle väga”

„Sa sobid mulle väga” – Amor Trio

Ja mulle maitseb suhkruga tee.
Ja kui ma selle magusaks teen.
Siis seda juues meenub mulle neiu,
kelle suudlus on magusam veest.

Sa sobid mulle väga,
vaid sa, võib-olla, et paar päeva,
vaid sa, võib-olla igavest.

Sul tahan kõik ma anda,
vaid sul, kätel tahan kanda,
vaid sind, seltsis läbi elutee.

Ja mulle maitseb suhkruga tee.
Ja kui ma selle magusaks teen.
Siis seda juues meenub mulle neiu,
kelle suudlus on magusam teest.

Ja mulle maitseb suhkruga tee.
Ja kui ma selle magusaks teen.
Siis seda juues meenub mulle neiu,
kelle suudlus on magusam teest.

„When I take my sugar to tea” – Frank Sinatra (Muusika ja sõnad: Irving Kahal / Pierre Norman Connor / Sammy Fain)

When i take my sugar to tea,
All the boys are jealous of me,
'cause i never take her where the gang goes,
When i take my sugar to tea.

I'm a rowdy dowdy,
That's me, she's a high hat baby, that's she,
So i never take her where the gang goes,
When i take my sugar to tea.

Every Sunday afternoon,
We forget about our cares,
Rubbing elbows at the Ritz,
With those millionaires.

When i take my sugar to tea,
I'm as ritzy as i can be,
'cause i never take her where the gang goes,
When i take my sugar to tea.

(musical interlude)

Every Sunday afternoon,
We forget about those cares,
Rubbing elbows at the Ritz,
With those zillionaires.

When i take my sugar to tea,
I'm as ritzy as i can be,
'cause i never take her where the gang goes,
When i take, take my sugar to tea.

LISA 3. „Sümpaatia”

„Ainult sümpaatiat” – Amor Trio

Ainult sümpaatiat,
sümpaatiat, nüüd vajad sa.
Sõprust kingin ma sul,
sentimentaalne ei ole mu tunne.

Kui kätt sul silitan ma,
siis ära arva, et sind armastan.
Tunnen vaid sümpaatiat
Sümpaatiat, sümpaatiat.

Mmm, mmm...

Kui kätt sul silitan ma,
siis ära arva, et sind armastan.
Tunnen vaid sümpaatiat.
Sümpaatiat, sümpaatiat.

„Sympathy” – Richard Tauber (Muusika:
Rudolf Friml / Sõnad: Otto Harbach, Gus
Kahn)

You look so young when you're feeling sad,
Mm-mm, mm-mm.

You seem to be just a tiny lad,
Mm-mm, mm-mm.

But any pity you get from me
You must remember is sympathy!

You need sympathy,
Sympathy, just sympathy!

I'm just trying to be
Friendly and gentle,

But not sentimental!

So if I should touch your hand,
Don't misunderstand its meaning;
You must know I'm but showing sympathy!

So if I should touch your hand,
Don't misunderstand its meaning;
You must know I'm but showing sympathy!

LISA 4. „Kodulaul” – Juhan Viiding / Olav Ehala¹

Refr. .,: <u>Mis on kodu, kus on kodu,</u>	X x X x X x X x	4
<u>kus on kodukoht,</u>	X x X x X	3
<u>mis on kodu, kus on kodu,</u>	X x X x X x X x	4
<u>kus on kodukoht? .,::</u>	X x X x X	3
<u>Kodu</u> , see ei ole <u>koda</u> ,	X x X x X x X x	4
millel aken, uks .	X x X x X	3
.,: Ilma <u>kodutundeta</u>	X x X x X x X	4
me jääme <u>kodutuks</u> . .,::	X x x X x X	3
Refr. Mis on kodu, kus on kodu...		
<u>Kodu</u> lõhn on eriline ,	X x X x X x X x	4
<u>kodu</u> värv ja maik .	X x X x X	3
.,: <u>Kodu</u> on nii imeline	X x X x X x X x	4
tavaline paik . .,::	X x X x X	3
Refr. Mis on kodu, kus on kodu ...		
<u>Kodus</u> mõni väike asi	X x X x X x X x	4
<u>korraga</u> on suur .	X x X x X	3
.,: <u>Kodu</u> oleme me ise :	X x X x X x X x	4
väikene ja suur . .,::	X x X x X	3
.,: <u>Kodu</u> see on rohkem veel	X x X x X x X	4
kui sõna selgeks teeb .	X x x X x X	3
<u>Kodu</u> see on headus,	X x X x X x (X x)	4
mis meid / paremateks teeb . .,::	(x x) / X x X x X	3
Refr. .,: <u>See on kodu, siin on kodu,</u>	X x X x X x X x	4
<u>siin on kodukoht!</u>	X x X x X	3
<u>See on kodu, siin on kodu,</u>	X x X x X x X x	4
<u>siin on kodukoht!</u>	X x X x X	3
<u>See on kodu, siin on kodu,</u>	X x X x X x X x	4
<u>siin on kodukoht!</u>	X x X x X	3
<u>See on kodu, siin on kodu,</u>	X x X x X x X x	4
<u>siin on kodukoht!,::</u>	X x X x X	3

¹ Lisade 4, 5 ja 7 tekstidesse on märgitud erinevad väljatõsted. Joon on alla tõmmatud kordustele, et juhtida tähelepanu kordusprintsibile, mida esineb lauludes tihti. Paksus kirjas on märgitud riimid, mis annavad hea rütmi ja on „lauldava luule“ üks omadusi.

LISA 5. „Päikeseratas” – Juhan Viiding / Olav Ehala

<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Taeva tuline ker a.	X x X x x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Kasvatad viljatera.	X x x X x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Sooja saab iga se eme.	X x X x x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Sina näed, mida te eme.	X x x X x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Jube, kui oleks pi me.	X x X x x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Sinu valgus on im e.	X x X x x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Paistad halvale, he ale.	X x X x x X x	3
<u>Päikeseratas, päikeseratas,</u>	X x x X x X x x X x	4
Vaata me kõigi pe ale.	X x x X x X x	3

LISA 6. „Rahalaul”– Juhan Viiding / Olav Ehala

Refr. .,:Otsi lolli, kes ei kardaks kolli

kui on kollil rahamaitse suus.

Raha mängib elus põhirolli.

Raha see on õnn ja armastus:,:

Kõrged mõtted see on puhas möga

pole ilu ilma rahata.

söö ja maga, sarvevahet süga-

ega elult muud ei taha ka.

Refr. .,:Otsi lolli, kes ei kardaks kolli ... :,:

Raha võim on suur ja igavene

elu lühikene - raha pikk.

Kel on vähe või on natukene

sellel puudub helge...

sellel puudub helge tulevik.

LISA 7. „Rukkilõikus” – Ruja (Rein Rannap / Juhan Viiding)

Memm kinkis mulle karabiini	x X x X x X x X x	4
<u>ja</u> taat, <u>see</u> neli padrunit .	x X x X x X x X	4
<u>Ja</u> õeke, <u>see</u> tõi meremiini	X x x X x X x X x	4
<u>ja</u> veli neli pagunit .	X x x X x X x x	3
Mul <u>karmanis</u> on parabellum	x X x X x X x X x	4
<u>ja</u> <u>karmanis</u> ka aatompomm.	x X x x X x X x	3
Ma sekkun igäihe ellu ,	x X x X x X x X x	4
ehk küll ei sekkund onu Tom .	x X x X x X x x	3
Ju päike kuldab kevad teesi ,	x X x X x X x X x	4
lind laulab sinitaeva all .	x X x X x X x x	3
On riigimeestel pikad teesid ,	x X x X x X x X x	4
neist pooled musta mantli all .	X x X x X x X x x	4
Et neeger viksima peab kingi	x X x X x x X x X x	4
<u>ja</u> ajalehti hõikama .	x X x X x X x x	3
Siis <u>mingem</u> tapma Martin Kingi	x X x X x X x X x	4
<u>ja</u> <u>mingem</u> rukkist lõikama .	x X x X x X x x	3

LISA 8. „Parandamatu” – Ruja (Rein Rannap / Juhan Viiding)

Üks noogutus, paar liigset lõualõksu
ja enam poleks aidand ükski nõu.

Me võõras hoovis aimasime lõksu
ning õuenarrideta jäi see õu.

Laa-laa-laa-lallallaa.

Ja kõnetool, see seisnuks tühjalt üha,
kui poleks olnud luuludega koid -
See ütles: „Nendel' miski pole püha!”
Ta rääkis meist - see roosa, lõtv ja loid.

Laa-laa-laa-lallallaa.

Uus põlvkond - teda tuleb nagu rahet,
mis peagi sulab nii, et maa on must.
On valida, jah, aeg on teha vahet,
me selles laulus ei tee parandust,
me selles laulus ei tee parandust,
me selles laulus ei tee parandust.

LISA 9. „Üle müüri” – Ruja (Jaanus Nõgisto / Juhan Viiding)

Me teeme, teeme ümber oma elu

üht hiigelmüüri inimtihedat.

Ka pikemad ei küüni üle ääre,

ei küüni üle ääre.

Kui mõni sinnapoole väljalangend kivi

on lahkumisel ruumi jätnud piluks,

siis see, kes juhtus välja nägema,

on äranähtu nimetanud iluks.

Ta samal hetkel ise läbi nähtud on

ja pole kohta, kus võiks tunda häbi ta.

Suur saladus saab tema ainueluks,

tal iseennast au on läbida.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maarja Lünekund

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Juhan Viidingu luule viisistamine”, mille juhendaja on Arne Merilai, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maarja Lünekund

23.05.2023